

SIMONA ZAVRATNIK ZIMIC

O PROUČEVANJU SLOVENSKO-HRVAŠKEGA  
OBMEJNEGA PROSTORA: DEFINIRANJE IN  
KONCEPTUALNI NASTAVKI

Proučevanje meja je prisotno tako rekoč v celotnem družboslovju; pa najsi gre za njihovo časovno-prostorsko persistenco, to je nastajanje, spreminjanje in izginjanje, kar zlasti tematizirata zgodovina in geografija, nadalje za pravno-politični status, ki ga ločnica meja udejanja med praviloma dvema suverenima državnima entitetama ali kateri koli drug vidik 'meja', 'mejnosti' ali 'obmejnosti'. Sociologiji kot mlajši znanosti ni usojeno iskati povsem novih prijemov na tem področju, četudi je v literaturi moč definirati nekaj področij, ki se ukvarjajo tudi s proučevanjem meja. Mednje gre šteti zlasti sociologijo vsakdanjega življenja in prostorsko sociologijo. Obe imata pomembno mesto v proučevanju obmejnih prostorov: zlasti vsakdanjih življenjskih praks, kulturnih potez, interakcij, prehodnosti in zaprtosti, migracij, teritorialnih identitet..., če naštejemo le nekaj najvidnejših.

Namen prispevka je prikazati nekaj ključnih potez raziskovanja relativno novega slovensko-hrvaškega obmejnega prostora. Tekst tako pričenjamo s skiciranjem družbenega konteksta nastanka nove meje, nadaljujemo z obravnavo ključnih konceptov, to so meja/mejnost/obmejnost, etničnost, teritorialnost in identiteta. Nastanek nove meje in proces njenega sprejemanja v percepciji obmejnega prebivalstva - pri čemer gre tako za kratkoročne kot dolgoročne odzive na dejstvo meje -, je prikazan v sociološkem jeziku s konceptom institucionalizacije nove meje.

## 'NOVA MEJA': O KONTEKSTUALNOSTI PREDMETA RAZISKOVANJA

Sociološka analiza se vedno odvija znotraj specifičnega družbenega konteksta, kar samo po sebi kliče po analizi te 'realnosti' in 'znanja' o predmetu raziskovanja. Slovenski raziskovalni prostor ve o 'mejah' in 'mejnosti' povedati marsikaj, - rečeno z besedami priznanega slovenskega raziskovalca, profesorja Klemenčiča - nenazadnje predvsem zaradi specifik majhne države, katere velik del je takšno ali drugačno 'obmejno območje'.

Izhodišče sociološke analize je ovrednotenje fenomena državne meje z vidika heterogenosti percepcij individuov, ki so vsakodnevno situacijsko vpleteni v strukturo čezmejnih interakcij. Konkretni Slovensko-Hrvaški obmejni prostor je zgodovinsko, geografsko in kulturno heterogeno območje, v katerem se na osnovi loma, ki ga je vzpostavila nova državna meja, dogajajo diskontinuitete,

nova strukturiranost interakcij, individualnih percepcij in identifikacij. V prvi vrsti nas zanimajo interakcije na mikro nivoju, torej vsakdanji vidik življenja, obenem pa nas zanima kontekst teh interakcij, torej z državno mejo (na novo) ločen prostor. Prostorski element tako dobi vlogo pomembnega dejavnika, saj ga definiramo kot izvor identifikacij, kot pomemben kontekstualni element. Predvidevati je namreč mogoče določeno gradacijo pomembnosti obmejnega prostora z vidika poselitve, s čimer mislimo na največjo pomembnost obmejne periferije za lokalno prebivalstvo v najožjem obmejnem prostoru. Z oddaljevanjem od meje se izgublja tudi pomembnost samega obmejnega območja, ki najbolj pade v centru.

Slovensko-hrvaška meja je najdaljša državna meja, ki obsega tudi izjemno raznolikost manjših geografskih segmentov, tako s prostorskega kot kulturnega in zgodovinskega vidika. Termin 'obmejno območje', ki ga uporabljamo dokaj neselektivno, je lahko ustrezen zgolj ob predpostavljajanju heterogenosti, kar nenazadnje inducira pomen regionalnega in lokalnega.

Prostor pa seveda ni pomemben zgolj sam po sebi, temveč kot živ, družben element, v katerem se vzpostavlja nova vsebinska komponenta, ki bi jo poimenovali 'obmejnost' ali 'mejnost'<sup>1</sup>. Zavest o 'kvaliteti obmejnosti' se družbeno producira na individualnem in skupinskem nivoju. Medtem ko je moč skupinske manifestacije obmejnosti analizirati posredno preko socializatorjev kot so mediji, nosilci politične oblasti...ipd., pa nas zanima individualni oziroma mikro nivo neposredno kar najbolj vpletenih akterjev.

Menimo, da pa je treba mejo kot 'absolutno ločnico' v prostorskem in družbenem smislu nujno relativizirati. Že bežen zgodovinski pregled pove, da gre za prostor mnogih ločevalnih, prav tako pa tudi mnogih skupnih dejavnikov. Nekateri geografi opozarjajo na raziskave, ki so nakazale tendenco po internalizaciji skupnih kontekstov v prostorih, ki so dalj časa znotraj enotne politično-upravne tvorbe, meje med njimi pa ne predstavljajo izrazitih pregrad, ali jih vsaj kot take ne čutijo prebivalci v vsakdanjem življenjskem ritmu. Skupno življenje v bivši državi je vsekakor oblikovalo določene življenjske stile lokalnega prebivalstva, saj je bila meja izrazito prehodna. Sociološki oris tega območja prikazuje visoko dinamiko najrazličnejših migracijskih procesov, od prehajanja meje dnevne delovne sile do trajnejših sprememb kot posledice maritalnih gibanj v obmejnem prostoru. V tako družbeno dinamičnem prostoru se interakcije seveda ne kar enostavno ustavijo, se pa praviloma spremeni njihova struktura in intenzivnost.

\* \* \*

<sup>1</sup> Termin 'obmejnost' je kontinuirano prisoten zlasti v geografski literaturi. Iz antropološke perspektive pa prihaja predlog Duške Hočevar Knežević, ki predlaga pojem 'mejnost', pri čemer misli na simbočno usidranost in kvaliteto nekega procesa za razliko od domnevne objektivne dejanskosti kakšnega pojava (1998:11). Menim, da je mogoče oba pojma, tako mejnost kot obmejnost, enakovredno uporabljati. Četudi je morda pojem 'mejnost' bolj prikladen sociološkemu gledanju, pa je usidranost termina 'obmejnost' vendarle precej močna.

Vsaj nekaj elementov, ki bi lahko bili integrativni tvorci skupnega čezmejnega konteksta, bi bilo moč identificirati. Menimo, da so pomembni predvsem sledeči:

'vsakdanje življenje', ki pomeni mikrointegriranje individualnih čezmejnih kontaktov;

fizični stik oziroma prehodnost teritorija, komunikacijske povezave v infrastrukturnem smislu, zlasti prometu;

kulturne značilnosti, na primer religija, podobnost v materialni kulturi;

komunikacije, pri čemer mislimo zlasti na jezikovno komunikacijo, jezikovno sposobnost obmejnih prebivalcev v slovenskem in hrvaškem jeziku oziroma bolje rečeno v lokalnih dialektih, torej sposobnost in zmožnost jezikovne komunikacije s sosedom.

Ob tem velja jasno izpostaviti, da so kulturne značilnosti ali denimo jezik, lahko tako povezovalen kot tudi ločevalen dejavnik, zlasti ob nenadnih političnih spremembah, ko se zabrišejo dejstva podobnosti in izpostavljajo različnosti.

Tudi v skupino 'elementov ločevanja' ni enostavno uvrščati, vendarle omejitev nam navkljub, gre izpostaviti dva najbistvenejša dejavnika:

nova politična meja 1991 leta, ki bistveno spreminja status novih političnih enot, samostojnih držav in političnih sistemov in s tem ponuja status soselstva z novo državo;

nastajanje državnih periferij vzdolž slovensko-hrvaškega prostora, kar pomeni drugačen vzorec povezovanj, npr. izgradnja prometne infrastrukture vzdolž in manj čez mejo, izgradnja manjkajočih šolskih institucij z namenom, da je ta faza socializacije izvedena v okviru novih državnih meja...ipd.

Dejavniki ločevanja so praviloma institucionalne narave in omogočajo nivelizacijo razlik v obeh državah, prav tako pa zagotavljajo njenih državljanom izpolnjevanje življenjskih potreb, kakršne so npr. izobraževanje, zdravstvena oskrba, zaposlovanje itd.

Dejavniki, ki smo jih skušali razdeliti v skupini elementov ločevanja in elementov povezovanja, so v sociološki analizi relevantni v časovni perspektivi 'prej - potem', torej pred in po nastanku nove državne meje. V nekaterih primerih gre za izrazito kontekstualne spremenljivke, ki so pogojene s tradicijo in zgodovinskimi izkušnjami in so zategalj stabilnejše ter so počasneje podvržene procesu sprememb. Pri drugih je dinamiko sprememb moč opaziti tako rekoč takoj.

Dojemanje enotnosti in ločenosti v sferi vsakdanjega življenja ima ob tako ključnem rezu kot je nova državna meja mnoge razsežnosti, nedvomno pa je individualno pogojeno. Vendar pa se meje - zlasti družbene/kulturne in teritorialne/politične - ne pokrivajo niti vedno niti popolnoma. Tudi etnične in kulturne

meje se ne pokrivajo, saj so kulturne meje mnogokrat razširjene preko etničnih okvirov v nekake 'prehodne kulturne prostore', za kar nam ponuja bogato evindenco zlasti etnološko raziskovanje. Del tega je testiran tudi v opravljeni terenski raziskavi 'Medetnični odnosi v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško'<sup>2</sup>. Premakljivost družbenih/kulturnih meja pa bi lahko bilo eno ključnih zanimanj glavne terenske raziskave, ki bi pilotu sledila.

Izpostavljamo torej družbene meje, tiste, ki nastajajo v zavesti ljudi in jih ljudje postopno ali manj postopno sprejemajo za svoje. Analiza časovne komponente, to je kratkoročnih in dolgoročnih odzivov na dejstvo meje, naj bi pokazala, kje so nastali radikalni prelomi, kje bo prišlo do modifikacij in na kakšen način. Gre tako rekoč za 'Barthovski problem' vzdrževanja meja v luči dinamičnih interakcij s sosedi. Nova državna meja pomeni redefiniranje etnične drugačnosti, sosedskosti, ločenosti in redefiniranje sosednje etnične skupine z vidika pomembnih elementov drugačnosti. Ne gre pa prezreti skupne prostorsko-časovne preteklosti, ki je v zavesti ljudi vendarle izoblikovala vedenje o nekaterih enotnostih ali podobnostih v slovensko-hrvaškem obmejnem območju. Bistvo problema tako postane obstoj oziroma institut meje, ki je v tem prostoru obstajala 'od nekdaj', v novi politični situaciji pa je redefinirana.

#### KONCEPTUALNI OKVIR: »MEJA/MEJNOST – TERITORIALNOST – ETNIČNOST – IDENTITETA«

Teoretično-konceptualni okvir predstavlja tematiziranje etničnosti v povezavi z njeno prostorsko dimenzijo. Bistveni dejavnik je meja, ki nastopa kot ločnica ali razdeljevalec dveh družb. Poleg v sociologiji dobro poznanega koncepta etničnosti kot dinamičnega fenomena z mnogovrstnimi razsežnostmi, uporabljamo še koncept teritorialnosti, s čimer je mišljen predvsem odnos prebivalstva do naselitvenega prostora. Slednji koncept je dobro poznan v socialni in politični geografiji, z nekoliko drugačnimi poudarki pa se uveljavlja tudi v sociologiji.

Vez med obema konceptoma je meja, konkretno slovensko-hrvaška državna meja, ki pomeni jasno ločnico med dvema suverenima državnima teritorijema. To funkcijo je pridobila ne dolgo tega, leta 1991. Pred tem je imela funkcijo notranje meje, ki je bila veliko manj formalna in veliko bolj prepustna. Ne gre pa zgolj za geopolitične meje, ki jih navsezadnje lahko poimenujemo tudi fizične ali administrativne meje med dvema državama. Z vidika našega zanimanja je veliko pomembnejše vprašanje, kako take nove fizične meje vplivajo na redefiniranje kulturnih meja, denimo na (novo) oblikovanje etničnih meja v prostoru, procese interakcij in strategije približevanja ali oddaljevanja sosednjih družb.

\* \* \*

<sup>2</sup> Gre za projekt nosilke dr. Vere Kržišnik-Bukić, 'Medetnični odnosi v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško', v okviru katerega je bilo izvedena terenska raziskava (temelječa na anketah in intervjujih) na zrcalno izbranih lokacijah vzdolž slovensko-hrvaške državne meje. Rezultati so predstavljeni v publikaciji 'Slovensko-hrvaški obmejni prostor: Življenje ob meji', ur. Vera Kržišnik-Bukić, INV, Ljubljana, 1999.

Središčni koncept je meja, kar nas zanima v širšem družboslovnem oziru. Tako Barth<sup>3</sup> ugotavlja, da je v antropologiji bilo veliko pozornosti posvečene »razlikam med kulturami ter njihovim zgodovinskim mejam in povezavam, ni pa bilo podobnega raziskovanja posvečenega konstituiranju etničnih skupin in naravi njihovih medsebojnih meja« (1969:9). Njegovo delo prinaša dva nova pogleda, ki tradicionalna gledanja na ohranjanje kulturne različenosti skozi 'ignoranco svojih sosedov' ali 'družbeno in geografsko izolacijo' negirajo. S tem tudi bistveno opredeli meje – z družbene in individualne (psihološke) pozicije:

*»Prvič, očitno je, da meje obstajajo kljub pretoku ljudi skozi. Povedano z drugimi besedami, določene etnične distinkcije niso odvisne od pomanjkanja mobilnosti, kontakta in informacij, ampak od družbenega procesa izključevanja in vključevanja, s čimer se ohranjajo ločene kategorije navkljub spreminjajoči se participaciji in članstvu v toku individualnih življenjskih zgodovín. Drugič, vidi se, da se stabilni, vztrajni in pogosto vitalni družbeni odnosi nadaljujejo čez take meje in pogosto temeljijo ravno na dihotomiziranih etničnih statusih. Z drugimi besedami, etnične razlike niso odvisne od pomanjkanja družbene interakcije in sprejemanja, ampak so prav nasprotno pogosto resnični temelji, na katerih so oblikovani vseobsegajoči družbeni sistemi. Interakcija v takih družbenih sistemih ne vodi k njegovi likvidaciji skozi spremembo in akulturacijo; kulturne razlike se lahko ohranijo kljub medetničnemu kontaktu in vzajemni odvisnosti« (Barth, 1969:9-10).*

Avtor izpostavlja subjektivni dimenzijo etničnosti, kjer je za razliko od objektivnih značilnosti etničnosti (kot so jezik, religija, kultura itd.) poudarek dan na pripise (*ascription*) in identifikacije akterjev etničnih skupin. Etnične skupine se organizirajo na podlagi dihotomiziranih definicij (vključenosti in izključenosti, 'insiderji in outsiderji', 'mi in oni') samih pripadnikov etničnih skupin. V takšnem izražanju etnične identitete akterji v resnici kategorizirajo sebe in druge za procese družbene interakcije, kar avtor imenuje formiranje etničnih skupin v organizacijskem smislu. Bistven je poudarek na pripisu kot kritični značilnosti etnične skupine oziroma kot pravi Barth:

*»1. Kontinuiteta etnične skupine, definirane kot askriptivne in ekskluzivne skupine, je jasna: odvisna je od obstoja meje. Kulturne poteze, ki signalizirajo mejo, se lahko spremenijo, kot tudi kulturne značilnosti pripadnikov skupine.*

\* \* \*

<sup>3</sup> Barthovo delo 'Ethnic Groups and Boundaries' iz leta 1969 je pomenilo prelomnico v raziskovanju etnične problematike. Avtorjev teoretični aparat temelji na treh bistvenih neodvisnih premisah raziskovanja etničnih skupin. Prva je komponenta pripisa (*ascription*); etnične skupine so kategorije, v katerih so dani pripisi in identifikacije s strani akterjev etničnih skupin. Na tem mestu pride do izraza subjektivna dimenzija etničnosti. Druga teoretična postavka predstavlja preskok raziskovalnega poudarka od tipologij etničnih skupin in odnosov na raziskovanje različnih procesov, ki vplivajo na nastajanje in vzdrževanje etničnih skupin. Tretja premisa poudarja premik v fokusiranju raziskovanja od notranjega ustroja in zgodovine ločenih skupin na etnične meje in obstoj teh meja (več v: Barth, 1969, Introduction).

*Celo organizacijska oblika skupine se lahko spremeni. Vendar nam dejstvo stalne dihotomizacije med pripadniki skupine in outsiderji dopušča specifikacijo naravne kontinuitete in raziskovanje spremenjene kulturne oblike in vsebine. 2. Le družbeno pomembni faktorji postanejo diagnostični za pripadanje skupini, in ne očitne 'objektivne' razlike, ki so jih proizvedli drugi faktorji. Ni pomembno, kako različni so lahko pripadniki skupine v svojem očitnem ravnanju --če pravijo, da so A v nasprotju z drugo razpoznavno kategorijo B, želijo biti obravnavani kot A in ne dopuščajo, da se njihovo obnašanje interpretira in sodi kot obnašanje pripadnika skupne B in ne A« (1969:14-15).*

Meje bomo torej razumeli v smislu Barthovih meja, ki se vzdržujejo na podlagi ekskluzivnosti etničnih samo-definicij. Prav kategorija samopripisa je ključnega pomena pri vzpostavljanju etničnih definicij oziroma etnične identitete – zlasti v luči njene spremenljivosti in situacijske (tudi časovne) različnosti. To pa je ena bistvenih postavk, ki jih je potrebno upoštevati pri raziskovanju novih meja. Navsezadnje pa tudi indic, da je državna meja praviloma institut nivelizacije kulturnih razlik znotraj nacionalne države, medtem ko so le-te močno poudarjene glede na zunanji sistem. Slednje bi bilo moč imenovati ekskluzivnost nacionalne kulturne identitete, ki se konča z mejami (nacionalnega) sistema. Številni primeri kažejo, da temu še zdaleč ni tako. Pa vendar smo še zelo oddaljeni od nekega splošnega znanja o tem, kako se različne družbene identitete v takih prehodnih kulturnih prostorih, ki segajo čez meje nacionalnih sistemov, oblikujejo, vzdržujejo in spreminjajo.

Proučevanje meja je eno pomembnih področij geografske znanosti. Kot ugotavlja Bufon (1995:9-20), sta se geografsko raziskovanje meja in geografija obmejnosti najprej pojavila v obliki deterministične koncepcije, kjer so meje mišljene kot politična in strateška izolacija. Tradicionalna politična geografija se je osredotočila na *'boundary making'*, to je definiranje čim bolj pravičnih in čim manj konfliktnih meja, kar je bilo zlasti aktualno konec prve svetovne vojne. Gre za Holdichev koncept *'obrambne funkcije meja'* (Holdich, 1916), ki temelji na načelu: manj je kontaktov med sosedoma, manj je možnosti konfliktov. Pri drugem konceptu gre za *'asimilacijske meje'* (Lyde, 1915) z hidrografskim razmejitvenim režimom. Načelo bi torej bilo: reke pomenijo politično ločnico, vendar imajo ekonomsko in kulturno povezovalno funkcijo med sosedi. Po drugi svetovni vojni pride do pomembnih premikov v geografski proučevanju meja, kar vodi v vključevanje znanj z drugih področij<sup>4</sup>.

Povedano strnjeno, obe ključni področji, ki preučujeta meje in družbene interakcije ob njih - geografija in antropologija - meje različno konceptualizirata; v

\*\*\*

<sup>4</sup> Po drugi svetovni vojni pride do konceptualnih obogatitev v politični geografiji, zlasti z vidika interdisciplinarnosti. Premik nastane s sodelovanjem geografije, politologije, politične ekonomije, sociologije, antropologije. Skratka, pride do povezovanja celega korpusa družboslovnih znanosti. (več v: Bufon, 1995, Geografija obmejnosti)

sodobni geografiji je moč izluščiti predvsem koncepta *frontier* (mejnosti) in *border landscape* oz. *borderland* (koncept mejne krajine in koncept mejnega ozemlja), v antropologiji pa koncept *boundary* (mejnosti) s poudarkom na družbenih mejah.<sup>5</sup>

Naslednji obravnavamo koncept teritorialnosti. Pojma teritorialnost in obmejnost sta nastala na podlagi opazovanj 'lokalnega prostorskega vedenja' različnih družbenih skupin (Bufon, 1995:10). Pri analizi funkcioniranja lokalnih družbenih skupin se je tako pojavil element prostora kot nevtralen element. »Posebno vrednotenje prostora pa seveda vodi tudi v posebno prostorsko vedenje, ki izraža odnos med človekom in njegovim okoljem na različnih ravneh in ki ga ponazarja termin teritorialnost« (Bufon, 1995:10-11). Z našega vidika gre zlasti izpostaviti mikro stike, katerih »časovna persistenca je torej očitno v nasprotju s hitrostjo sistemsko-političnih sprememb. Primeri takega 'dolgotrajnega' prostorskega in družbenega vedenja so posebno opazni v tistih območjih, ki jih je po sorazmerno dolgem obdobju skupnega življenja 'razrezala' nova meja. V določenem pogledu je torej opaziti, da se tu prebivalstvo vede skoraj tako, kot da razmejitve ne bi bilo, in skuša s tem reproducirati prvotno enoten kulturni prostor. Seveda je možnost razvoja takih procesov odvisna od mejnega režima, večje ali manjše propustnosti meje ter večje ali manjše dinamičnosti družbenih procesov ob njej« (Bufon, 1995:13-14).

Takšna pozicija je za naš problem še posebej relevantna, saj so prav elementi mikrointegriranja, vsakdanjih življenjskih praks, različnih krajših kontaktov in sistematičnih interakcij ob novi meji, najvažnejše vsebine, ki determinirajo raziskovanje. Seveda pa tako raziskovanje zahteva poznavanje skupnega 'backgrounda', ki čezmejne interakcije omogoča in hkrati pogojuje; gre za afinitete in disaritetete med obema obmejnima območjema.

Banovac (1996) ugotavlja sekundarnost teritorialne pripadnosti v moderni sociološki tradiciji. Teritorij ima simbolni pomen za vzpostavljanje družbenih odnosov ali nastopa kot predpostavka družbenosti, ne pa predstavlja referenčnega okvira identifikacijskim vzorcem. Povezanost posameznika s prostorom se pojavlja v povezavi z 'primordialnimi' tradicionalnimi družbami. V moderni družbi je postavljena v kontekst procesov globalizacije (Mlinar, Srrassoldo, Larochelle, Williams, Poche), ki kažejo 'brisanje vezi med teritorijem in ljudmi'. »Globalizacija je na ta način predstavljena kot 'deteritorializacija', ker so v moderni družbi vzpostavljene nove oblike delovanja, ki jim ni potrebno imeti nobene povezave s teritorialnim elementom« (Banovec, 1996:23). Medsebojno odvisnost deteritorializacije in reafirmacije teritorialnih identifikacij je dobro ujeta z

\*\*\*

<sup>5</sup> Podroben pregled geografske in antropološke analize s področja 'meja' in 'mejnosti' je pripravila Duška Kmežević Hočevar v: Mejnosti v Zgornjekolpški dolini: Upravljanje z identitetami skozi sorodstveno mrežo, Ljubljana, 1998, zlasti glej: Mejnost v antropološki presoji 18-101.

Larochellovo izjavo: »Predstava o 'globalni vasi' velja samo dokler globalno ne izbriše vasi« (1992:160). Avtorji nekoliko različno poimenujejo teritorialno komponento identitete; lahko gre za proces deteritorializacije (Mlinar), spremenjeno funkcijo teritorija (Larochelle), lahko gre za pojavnost (Strassoldo) oziroma za erozijo (Williams) regionalnih identitet.

Empirične študije na tem področju gre povezovati z dvema vrstama procesov, ki so vezani na prostor: 1. integrativnimi – širše evropske integracije, supranacionalni nivo in 2. disintegrativnimi – proces drobljenja, delitev na subnacionalnem nivoju; nastanek novih držav, regionalizmi ali Strassoldovi 'novi lokalizmi'.

Z Banovcem se je mogoče strinjati o manku prostora kot referenčnega elementa sociološke analize, vendar gre na tem mestu izpostaviti vsaj nekatere klasike, ki po našem mnenju pomembno prispevajo k definiranju človekovega odnosa do prostora. Najprej omenimo Giddensa, ki je opozoril na zagato, da je pojem družbe v sociologiji pogosto izenačen z nacionalno družbo oziroma nacionalno državo, s čimer je skorajda onemogočena subtilna analiza etničnih razsežnosti, ki pomembno sooblikujejo različne družbene procese na stikih takih nacionalnih sistemov, prav tako pa segajo čez njihove meje.<sup>6</sup> Opažamo tudi, da je v socioloških pozicijah 'prostor' velikokrat zajet v širšo kategorijo 'okolja', kar gre 'čez' tematiziranje fizične, ozemelske komponente, kar nedvomno s 'teritorijem' in 'prostorom' v najožjem smislu razumemo. Povedano z Bergerjem in Luckmannom, gre za dvojni odnos človeka z okoljem, kar se izraža kot biološka in družbena determiniranost posameznika. Človekov razmerje do okolja zaznava odprtost do sveta (1988:51), s čimer mislimo na obe ravni. Iz takšne pozicije je mogoča izpeljava, da je razvoj individua od rojstva skozi razne faze socializacije (internalizacije družbenih norm) povezan z določenim naravnim okoljem, kjer se to dogaja - torej prostorom -, kot tudi s specifičnim družbenim okoljem - to je sistemom družbeno-kulturnih norm. V tej poziciji vidimo izhodišče za obravnavo kompleksne človekove umeščenosti v okolje ter posledično izhodišče za analizo procesov samoprepoznavanja, prepoznavanja drugih ter vzpostavljanja medsebojnih komunikacij/interakcij.

Tretji konceptualni element je etničnost. Radcliffovem poimenovanje rase, etničnosti in naroda kot »konceptualnega minskega polja« (1994) je kajpak mogoče samo pritrditi. V naših izhodiščih se opiramo na teoretske pozicije Smitha in Horowitza ter Geertza in Bartha oziroma primordialistično - instrumentalističen 'spor' v pojmovanju etničnosti. Po Horowitzu (1985:52) je:

*»...etničnost povezana z rojstvom in krvjo, vendar to ni absolutno. Posameznikove korenine štejejo, toda obstajajo izjeme. Etnična identiteta je pri posamezniku relativno težko spremenljiva, toda spremembe se zgodijo. Skupni*

\* \* \*

<sup>6</sup> S tega vidika je pomembno predvsem delo The Nation-State and Violence (1984).

*izvor (group origins) je tudi pomemben, v korporativnem smislu pomeni, da je skupina medgeneracijska, nadaljevalna in neodvisna od sedanjih pripadnikov. Torej, za večino pripadnikov skupine se etnična identitete oblikuje z rojstvom, v obsegu, ki je variabilen. Etničnost temelji na mitu skupnega izvora, kar ponavadi nosi s sabo značilnosti, za katere se verjame, da so urojene (innate). Nekatere nocije askriptivnosti, kakorkoli oslabiljene, in afinitete, ki iz tega izhajajo, so neločljivo povezane s konceptom etničnosti.»*

V antropološki literaturi je že nekaj časa splošno znana debata o primordialis-  
tični oziroma situacijski etničnosti. V primordialis-  
tični perspektivi, po Geertzu, etničnost temelji na nizu danosti, kot skupen jezik, religija, kultura, sorodstvo, kar je zelo različno od kakršnega koli drugega grupiranja ali povezovanja. V Barthovi instrumentalistični poziciji pa meje etničnih skupin variirajo glede na situacijo, v kateri se posamezniki znajdejo in glede na njihove interese. Rex (1994) meni, da je nekaj resnice v obeh pozicijah. Mogoče se je strinjati z Barthom, da je definicija 'insiderjev' in 'outsiderjev' v skupini odvisna od situacije. Prav tako pa je res, da v tej situaciji ni potrebno razviti kulture in organiziranosti skupine v smislu *ab initio*, ampak tukaj nastopata etničnost in etnična organizacija kot resurs.

Minimalna definicija etnične skupine je po Horowitzu (1985) zajeta v elementu skupne provinience, kar je ponavadi zajeto v 'sorodstvenih mrežah' ali 'skupnem izvoru' in v nociji različnosti, ki se manifestira v unikatnih kulturnih potezah.<sup>7</sup> Horowitzove definicije so zelo blizu našemu stališču. Etničnost je dinamičen fenomen, situacijsko variabilen, pa vendarle temelječ na skupnih obeležjih oziroma vsaj minimalnem tematiziranju skupnega izvora in unikatne kulture. Pomemben prispevek k definiranju pojma etničnosti je podan v Smithovi teoriji (1986: 22-31), ki definira etnijo s šestimi dimenzijami: 1. skupno ime, ki pomeni identificiranje in izražanje bistva skupine; 2. skupen izvorni mit, ki vključuje idejo o skupnem izvoru v času in ki etniji pripisuje fiktivno sorodstvo; 3. skupen zgodovinski spomin na preteklost ali preteklosti, ki vključuje pomembna herojstva (osebe, dogodki); 4. distinktivna skupna kultura, torej eden ali več elementov skupne kulture, za katere pa ni potrebno, da so specificirani, dasiravno običajno vključujejo religijo, običaje ali jezik; 5. povezanost z določenim teritorijem je povezanost z domovino, pri čemer pa ni nujno, da gre za fizično ozemlje etnije, gre lahko za simbolno navezanost na 'izvorno deželo' kot npr. pri razseljenih osebah; 6. solidarnost med vsaj nekaterimi deli etnične populacije. Pomembno avtorjevo izhodišče je, da različne dimenzije etničnosti niso vedno manifestne. Izhajajoč iz take opredelitve etničnosti, je moč izluščiti dva ključna elementa: to sta na eni strani subjektivno identificiranje in na drugi strani miti,

\* \* \*

<sup>7</sup> Glej tudi Horowitz (1985), še posebej 'The concept of an ethnic group' (str. 51-53), kjer podaja podobno definicijo.

spomini. Etnijo je tako moč definirati kot populacijo, ki deli skupno izročilo mitov, zgodovin in kultur in je vezana s specifičnim teritorijem in občutkom solidarnosti (Smith, 1986:32).

Teoretska diskusija o etničnosti, pa se – vsaj tako kaže – iz klasičnega primordialistično-instrumentalitičnega diskurza vse bolj seli na področje identitete oziroma strukture etnične identitete ter njene mnogovrstne pojavnosti v moderni družbi. Ključni pojmi tako postajajo: subjektivno vs. objektivno (samo)definiranje etničnosti, situacijska etničnost, strukturiranost identitet in pozicija etničnih samopripisov v tej strukturi. Na takšno mišljenje nas napeljuje sodobna empirična evidenca, kjer v raziskovanju etničnosti čedalje bolj prevladuje 'subjektivno' in 'pluralno'.

Do sedaj obravnavanim konceptom meje, etničnosti in teritorialnosti smo, navkljub različnim teoretskim pozicijam našli tudi 'konsenz' o konstitutivnih elementih. 'Jezikovna džungla' pa se s pojma etničnosti prenaša tudi na področje, ki je pravzaprav vsebinska komponenta vseh naštetih: meje, prostora, etničnosti. Gre za koncept identifikacij (identitete, družbene pripadnosti), zagate pa se pojavijo vsaj iz dveh razlogov: 1. problem definicije oziroma vprašanje ustreznega koncepta; 2. identifikacije kot 'vsebinska komponenta' drugih konceptov (npr. etnična, spolna, poklicna ... identiteta). Gre za identitetno razvejanost oziroma mnogoterost, ki je lastna posamezniku moderne družbe.

S problemom definicije mislimo na ustreznost koncepta v obravnavanem raziskovalnem problemu; je to 'identiteta', 'identifikacije' ali morda 'družbena pripadnost'? V sociološkem diskurzu se skorajda v aksiomski obliki uporablja koncept družbene pripadnosti. Tukaj se opiramo na teoretične postavke Webra, ki označi pripadnost kot subjektivni občutek, ki je prvenstveno vezan na družbeni odnos tipa 'Vergemeinschaftung' (1976:28), s čimer definira tradicionalno, afektivno pripadnost in ga loči od ciljno-racionalnega delovanja, ki je značilnost družbenega odnosa 'Vergesellschaftung' oziroma modernih družb. Na tem mestu menimo, da je pri izrekanju o etnični pripadnosti moč koristno uporabiti oba po Webbru definirana tipa pripadnosti, afektivno in racionalno komponento, pri čemer je prva emocionalne narave in vsebuje kategorije kot 'poreklo', 'spomine', 'mitologije', druga pa - naj poskušamo operacionalizirati - ekonomska in politična. Slednja je naravnana utilitaristično in bi zajela med drugim tudi vprašanje koristi, ki jih pridobi posameznik, ko se opredeli za tako in ne drugačno (etnično) identiteto. Menimo, da je to vidik, ki mu je v konkretnem terenskem raziskovanju posvečene še premalo pozornosti.

V antropologiji je splošno uporabljen koncept identitete<sup>8</sup> (individualnih in skupinskih). Identiteta posameznika je mnogovrstna, inkluzivna in dinamična;

\* \* \*

<sup>8</sup> V slovenski antropološki literaturi je problemu identitete namenil posebno pozornost Stane Fužnič z delom *Identiteta*, 1993, Ljubljana.

predstavlja sistem raznovrstnim samopripisov in pripisov s strani drugih in najrazličnejših lojalnosti, ki v časovni perspektivi spremenljive – nekatere identitete ali pripadnosti so bolj stabilne, druge so bolj podvržene spremembam. Pomemben poudarek v naših izhodiščih o identiteti stališče o strukturi človekove identite, s čimer sta mišljeni vsaj dve pomembne obeležji: 1. element inkluzivnosti in 2. element dinamičnosti. Gre torej za mnoge vidike različnih identitet, ki so posamezniku lastne in ne pomenijo nekonkluzivnosti, in nadalje za prehajanje, možnost spreminjanja identitetne strukture.

Ustavimo se še pri drugem problemu, vezanem na koncept identifikacij. Različna poimenovanja, vezana na proces identificiranja – identiteta, samopripis, samokategorizacija, pripadnost, lojalnost – se velikokrat pojavljajo v sinonimni rabi. Ne glede na to, da nosijo akcente vede, ki jih je razvila, je vsa ta poimenovanja čutiti kot neke vrste 'določila' ali 'vsebinske komponente', ki pomenijo premik od – recimo temu – teoretske strukture identitete k raznovrstnim vsebinskim oblikam identitete. V konkretni povezavi oziroma v odnosu do subjekta identificiranja identiteta pomeni manifestativno obliko enega od nivojev pripadnosti. Denimo, regionalna pripadnost kot ena od 'variabel' teritorialne pripadnosti. Identiteto je tako moč percipirati kot središčnost zavesti o sebi, kar pomeni strukturo identitet, ki tvori 'sistem' in konkretne, od situacijsko in interesno deklarirane identitete, ki pomenijo to nakazano vsebinsko komponento.

#### SLOVENSKO-HRVAŠKA MEJA: PROCES INSTITUCIONALIZACIJE NOVE MEJE

Osredotočenost velja novi meji in novemu družbenemu prostoru, torej tematiziranju družbenih interakcij in kulturnih potez, ki so 'postale pomembne' v percepciji lokalnega prebivalstva, živečega ob slovensko-hrvaški meji. Družbene in kulturne vsebine so postavljene v časovno-prostorski okvir nastanka nove meje in v opozicijo 'prej – pozneje' glede na vzpostavitev državne meje.

Temeljno vprašanje se nanaša na problem nove meje in obmejnega prostora kot novega družbenega prostora ter na specifikko družbenih odnosov, ki so z novo državno mejo tudi redefinirani. Proces vzpostavljanja ('building-up') meje sam po sebi ponuja izhodiščno vprašanje: Kako se nova meja manifestira v zavesti ljudi? Delno je nanj mogoče odgovoriti skozi modele interakcij in identifikacij v dveh novih, z državno mejo razdeljenih družbah. Izhodiščna točka, ki ima zgodovinsko kontinuiteto, je vsekakor volja in pripravljenost po taki čezmejni interakciji.

Tri premisleke velja izpostaviti v zvezi z izhodiščnim vprašanjem; prvič, proces kratkoročnih in dolgoročnih odzivov na dejstvo meje (predvsem s strani lokalnega prebivalstva); drugič, premislek o prepustnosti meje in socialni interakciji in tretjič, izgrajevanje dveh suverenih nacionalnih držav in problem prehajanja kulturnih prostorov preko nacionalnih meja. Vprašanja predstavljamo nekoliko širše:

**1. Izgrajevanje meje kot mentalne strukture** oziroma: Kako nova meja nastaja v zavesti ljudi? Gre za vprašanje meje ne samo kot fizične ločnice, temveč predvsem meje kot mentalnega konstrukta in percepcijo meje v zavesti ljudi. Menimo, da ima proces sprejemanja tega življenjskega dejstva dvojno naravo, pri čemer gre za kratkoročen in dolgoročen odziv. Mogoče je govoriti o dveh fazah:

Prva faza predstavlja takojšnjo reakcijo na dejstvo fizične meje. Meja postane nov politični fakt in potrebna je kratkoročna prilagoditev, tako rekoč v trenutku. Raznovrstne interakcije zgolj z dejstvom meje seveda niso prekinjene, vendarle gre za določen lom, diskontinuiteto, ker meja prinaša omejitve v vsakdanjem življenju. Povezave znotraj enotnega funkcionalnega življenjskega prostora tako postanejo moteče.

Druga faza je dolgoročno orientiran proces izgrajevanja meje v zavesti ljudi, kar poteka hkrati na večih nivojih. Menimo, da osem let po vzpostavitvi nove meje lahko trdimo, da ta proces dejansko obstaja v družbeni realnosti kot dolgotrajen proces adaptacije. Takšna dolgoročna orientacija je pričakovana iz razloga, da nova meja v veliko načinah spreminja vsebino in kvaliteto socialnih kontaktov med prebivalstvom obeh držav. Ključni problemski sklopi so: čezmejne interakcije, migracijski procesi, percepcija etnično mešanih teritorijev, etnične, teritorialne in jezikovne identifikacije, 'vsakdanje življenje', procesi sodelovanja, oddaljevanja in konfliktnosti.

**2. Narava meje:** V kakšni vlogi se pojavlja meja v smislu prepustnosti in prekomejne interakcije? V širši družboslovni literaturi, pa tudi v politični terminologiji, najdemo definiranje meje kot: območja stika, bariere ali filtra.<sup>9</sup>

Sintagma meje kot bariere opredeljuje arhaične družbe, medtem ko je sintagma meje in obmejnega prostora kot območja intenzivnih socialnih kontaktov oznaka modernih družb. Meja kot selektiven mehanizem je podana v filtru, ki je lahko vmesna stopnja ali pa integralen element obeh ekstremov, saj je selektivnost moč identificirati tako v modernih kot tradicionalnih družbah. Slovensko-hrvaška državna meja v precejšnji meri vsebuje mehanizme selektivnosti, in to v času velikih evropskih integracij. Kriticizem takšne Evrope je seveda na mestu, saj EU sama predstavlja očiten mehanizem 'filtriranja' na vseh zunanjih mejah. Tendenca, da slovensko-hrvaška meja utegne v bližnji prihodnosti postati 'južna EU meja' ima že določen vpliv na vsakdanje procedure pri prehajanju meje. Prepustnost meje – pa najsi gre za zeleno, mehko, odprto mejo – vpliva na ključno komponento vsakdanjega življenja v obmejnem prostoru, to je na vsebino in kakovost družbenih kontaktov.

Nekdanja republiška in popolnoma prehodna meja je postala ostra ločnica, na

\*\*\*

<sup>9</sup> Raziskave narave meja v smislu njene prehodnosti so številne zlasti na področju socialne in politične geografije. Glej npr. Ratti (ur.), Reichman (ur.): *Theory and Practice of Transborder Cooperation*, 1993

kateri se nekako zaustavljajo številne v preteklosti vzpostavljene interakcije. Institut meje kot bariere je v tem prostoru povsem nov in za večino lokalnega prebivalstva nepotreben in nekako nejasen del vsakdanjega življenja. Vendar bo ta 'nova meja' nekaj popolnoma vsakdanjega že v nekaj naslednjih generacijah obmejnega prebivalstva, ki bodo v tako družbeno situacijo že socializirane.

**3. Izgrajevanje suverenih nacionalnih držav:** Ozemlje je eden ključnih konstitutivnih elementov sodobne nacionalne države, ki je poenostavljeno zajeta v enačbi: 'Država pomeni skupek ozemlja, ljudi in oblasti.' Nacionalni teritorij predstavlja ekskluzivno omejen teritorij, ki je politično suverena entiteta. Proces graditve dveh novih suverenih držav je moč opazovati na graditvi njunih meja, političnih in kulturnih. Vprašanje - Kako nastajajo nove države? - si zastavljamo z vidika prepoznavnosti simbolov družbene pripadnosti. Državna meja implicira lojalnost državi, znotraj nje gre za prepoznavne javne identitete, ki sporočajo članstvo. Tako je tendenca izgrajevanja države tesno povezana z javno prepoznavnimi simboli pripadnosti, opazovanje izgrajevanja nacionalnih političnih meja pa je v tej luči jasno in neproblematično. Ko pa gre za kulturne meje, se le-te mnogokrat ne pokrivajo s političnimi. Ravno zaradi tega je problem identitete - še posebej etnične identitete - verjetno najbolj plastično mogoče opazovati ravno na mejah, kjer imamo največ opravka s kulturno prehodnimi prostori.

V sklepnem pisanju naj še omenimo, da gre poudarek dimenziji vsakdanjega življenja<sup>10</sup> kot področju socioloških raziskovanj. Vsak posameznik ustvarja prezentacije lastnega sveta; ta svet subjektivne realnosti definira, mu daje pomene in vrednotenja, selekcionira njegove pojave, ga dokazuje, o njem ustvarja sodbe in generalizacije. Povedano z Bergerjem in Luckmannom:

*"Vsakdanje življenje se prikazuje kot realnost, ki jo ljudje različno interpretirajo in ima zanje subjektivni pomen koheziivnega sveta. /.../ Znotraj referenčnega okvira sociologije je mogoče pojmovati to realnost kot nekaj danega in v skladu s tem posamezne pojave, ki se v njej pojavljajo, jemati kot podatke, ne da bi preiskovali temelje realnosti. /.../ Svet vsakdanjega življenja za povprečne pripadnike družbe ni le samoumevna realnost, ki upravlja subjektivno realnost njihovega življenja, saj ta svet nastaja v njihovem mišljenju in delovanju, ki ga vzdržujeta kot realnost" (1988:27-28).*

Realnost vsakdanjega življenja avtorja pojmujeata kot urejeno realnost in izpostavljata dva vidika prikazovanja te realnosti. Najprej gre za v vzorce urejene

\* \* \*

<sup>10</sup> S problemi vsakdanjega življenja se ukvarjajo številni avtorji, tako v sociološki, kot denimo v antropološki in etnološki sroki. V sociološki perspektivi je raziskovanje vsakdanjega življenja in njegovega izkustva zlasti poudarjeno v Schutzovi fenomenološki analizi 'zdravorazumskega sveta' ali 'vsakdanjega sveta' in v etnometodološkem pristopu Garfinkla, ki izhaja iz 'naravne drže' oziroma razlikuje med 'racionalnostjo znanosti in racionalnostjo zdrave pameti' (več npr. v: Giddens: Nova pravila sociološke metode, Studia Humanitatis, 1989, Ljubljana)

pojave oziroma objektivizirano realnost, ki je obstajala pred posameznikovim 'prihodom na prizorišče' družbenih dogajanj in nadalje gre za prezentiranje vsakdanjega življenja kot intersubjektivnega sveta, ki ga delimo z drugimi (1988:28-30). Realnost vsakdanjega življenja je torej prepoznana za samoumevno; je tisti segment, ki ne potrebuje nobenega dodatnega preverjanja, ker je preprosto prisotna, je skoncentrirana v prostorsko-časovni 'tukaj in zdaj' dejanskosti.

Da je realnost sveta človekov lasten proizvod pojasnjujeta avtorja s procesoma institucionalizacije in legitimizacije. O prvem procesu govorimo, ko obstajajo skupne tipizacije dejanj iz navade. "Tipizacije dejanj iz navade, ki sestavljajo institucije, so vedno skupne: *dosegljive* so vsem članom določene družbene skupine (1988:57). Z institucijami se posameznik sooči kot z zgodovinsko in objektivno realnostjo, ki so tukaj ne glede na njegovo voljo. Institucionalni svet pa terja legitimizacijo, - po avtorjih - 'način razlage in zagovora'.

*"Problem legitimizacije vznikne šele takrat, ko se začne proces prenosa (...) objektivizacij institucionalnega reda na novo generacijo. Na tej točki značaja institucije ni več mogoče vzdrževati s pomočjo posameznikovega spomina ali navajenosti. Enotnost zgodovine in posameznega življenja razpade, njena obnova in razumevanje obeh vidikov pa zahteva 'razlogo in opravičilo' za izstopajoče elemente institucionalne tradicije" (ibidem, 1988:89).*

Prav proces legitimizacije institucije državne meje je z vidika definiranja raziskovalnega problema posebej relevanten. Po eni strani gre za izvore institucionalizacij meje, po drugi strani pa za njihovo vzdrževanje oziroma doseganje legitimnosti in objektivnosti za celo družbo. Institucije se namreč vedno izgradijo v zgodovini in nikakor ne morejo nastati trenutno, prav tako pa imajo institucije lastno zgodovino, katere proizvod so, in jih je nemogoče razumeti brez procesa, v katerem so nastale (ibidem:57-58).

## LITERATURA:

BARTH, Frederik (1969): *Ethnic Groups and Boundaries, The Social Organisation of Culture Difference*, Universitetsforlaget Bergen, Oslo, Geogre Allen and Unwin, London

BANOVAC, Boris (1996): *Etnički identitet i regionalna pripadnost – primjer Istre*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb

BERGER, L. Peter, LUCKMANN, Thomas (1988): *Družbena konstrukcija realnosti*, Cankarjeva založba, Ljubljana

BUFON, Milan (1995): *Prostor, meje, ljudje. Razvoj prekomejnih odnosov, struktura obmejnega območja in vrednotenje obmejnosti na Goriškem*, Slovenski raziskovalni inštitut, Trst in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana

GIDDENS, Anthony (1989): *Nova pravila sociološke metode*, Studia Humanitatis, Ljubljana

KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (ur.) (1995): *Slovenci v Hrvaški*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (ur.) (1999): *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: Življenje ob meji*, INV, Ljubljana

KNEŽEVIĆ HOČEVAR, Duška (1998): *Mejnosti v zgornjekolpški dolini: upravljanje z identitetami skozi sorodstveno mrežo*, doktorska disertacija, Fakulteta za humanistični podiplomski študij, Ljubljana

HOROWITZ L. (1985): *Ethnic group in conflict*, London: Univeristy of California Press

MLINAR, Zdravko (1992): *Globalisation and territorial identities*, Avebury: Ashgate Publishing Limited

NEČAK-LŮK, Albina (ur.)/JESIŇ, Boris (ur.) (1998): *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*, INV, Ljubljana

RATCLIFFE, P. (1994): *'Race', Ethnicity and Nation: international perspectives on social conflict*, London: UCL Press

RATTI, Remigio (ur.) in REICHMAN, Shalom (ur.) (1993): *Theory and Practice of Transborder Cooperation*, Basel in Frankfurt am Main

REX, John (ur.), DRURY, Beatrice (ur.) (1994): *Ethnic Mobilisation in a Multi-Cultural Europe*, Avebury

SMITH, Anthony (1986): *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Blackwells

ZAVRATNIK ZIMIC, Simona (1998): *Constructing new boundaries: Slovenia and Croatia, 1997*; IUC Dubrovnik, referat s konference: 'On divided Societies: Ethnicity, Racism, Nationalism and Future of New Politics', 1.-12. april 1998, Dubrovnik

ZAVRATNIK ZIMIC, Simona (1999): *Metodološko-teoretski okvir (pilotne) raziskave, v: Slovensko-hrvaški obmejni prostor: Življenje ob meji*, Vera Kržišnik-Bukić (ur.), INV, Ljubljana

WEBER, Max (1967): *Privreda i društvo*, Prosveta, Beograd

## SUMMARY

*RESEARCH OF THE SLOVENE-CROATIAN BORDER TERRITORY: DEFINITIONS AND CONCEPTUAL DRAFTS*

*The text deals with key concepts exposed by the author in the treatment of the Slovene-Croatian state border or the Slovene - Croatian border territory, these concepts being ethnicity, territoriality, identity and (political/social/cultural) boundaries. The emergence of the new state border and its anchoring into the everyday life practices is encompassed by the sociological concepts of institutionalization of the new boundary and socialization of individuals into the new social situation.*

*The basic issue refers to the problem of new boundary and border territory as a new social space, as well as to the specificity of social relations, which are also redefined with the emergence of the new state border. The process of the building-up of the border by itself offers a starting point issue: in which way is the new boundary manifested in the people's conscience? It can partly be answered through models of interactions and identifications in the two societies, newly split by the state border. The starting points containing historic continuity are undoubtedly the will and readiness for such cross-border interaction. Regarding the starting point question, three ideas should be exposed; first, processes of short- and long-term reactions to the existence of the border (above all from the part of the local population); second, permeability of the border and social interaction; third, the building-up of two sovereign national systems and the role of political as well as cultural boundaries.*